

TÜRKİYE EKONOMİ KURUMU

TARTIŞMA METNİ 2012/46

[http ://www.tek.org.tr](http://www.tek.org.tr)

TÜRKÇE İKTİSADA GİRİŞ ve MAKROİKTİSAT KİTAPLARI: TEMEL KAVRAM YANLIŞLARI

Gülay Günlük Şenesen

Bu çalışma "İKTİSAT EĞİTİMİ (ULUSAL İKTİSAT EĞİTİMİ SEMPOZYUMU)", başlığı ile Prof. Dr. Ercan UYGUR editörlüğünde hazırlanan ve 2005 yılında TEK yayını olarak basılan kitapta yer almaktadır.

Temmuz, 2012

TÜRKÇE İKTİSADA GİRİŞ ve MAKROİKTİSAT KİTAPLARI: TEMEL KAVRAM YANLIŞLARI

Gülay Günlük Şenesen^(*)

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı lisans düzeyindeki iktisat derslerinde kullanılan Türkçe kitapların eleştirel bir değerlendirmesinin ilk adımını oluşturmaktır. Bu ön çalışma, iktisada giriş ve makroiktisat kitaplarının genellikle başlangıç bölümlerinde yer alan temel kavramlar ile sınırlıdır. Kavram örneklerini incelediğimiz ders kitapları ulaşılan kitaplardan oluşmakta ve bir listesi bu yazının sonunda sunulmaktadır.

Üniversitelerimizde iktisada giriş ve makroiktisat dersleri, iktisat bölümlerinin yanısıra diğer bölümlerde de okutulmaktadır. Yoğunlukları farklı da olsa, bu derslerin ekonominin işleyişi konusunda ortak bir genel kültür oluşturma işlevini gördüğü düşünülebilir. Bu sayede öğrenciler milli gelir, büyüme, enflasyon, işsizlik vb. başlıca ekonomik göstergeleri izleyebilecek, tartışabilecek. Bu alanda bilgilenme düzeyi arttıkça uygulanan iktisat politikaları savunulabilecek, eleştirilebilecek, karşı ya da tamamlayıcı öneriler geliştirilebilecektir. Ancak, böyle bir ortak kültürün oluşmasının ön koşulu ortak bir dilin varlığıdır. Bu ortak dil ise aynı, ve asıl önemlisi, doğru kavramlara dayanmalıdır.

Ne var ki, lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin temel iktisadi kavramlara ilişkin bilgilenmelerinde kayda değer aksaklıkların bulunduğu görülmektedir. Bu yazının kapsamını oluşturan sorunları tanımlamamız bir süreç içinde ortaya çıkmış, sorunların kaynaklarının izini sürdüğümüzde ise temel ders kitaplarındaki aksaklıklar ile karşılaşmıştır. 15 yılı bulan dönem içinde gözlediğimiz aksaklıklar kimi yeni kitaplar için de geçerlidir.

Bu yöndeki gözlemlerimizin veri kaynakları Çizelge 1 ve Çizelge 2’de özetlenmektedir. Çizelge 1’den görüleceği gibi, bu makalenin yazarı iktisada giriş ve makroiktisat derslerini almış olan lisans 3. ve 4. sınıf ile yüksek lisans öğrencilerine uygulama ağırlıklı dersler vermiştir. Bu derslerde işlenen konular temel iktisadi kavramların yoğunlukla kullanılmasını gerektirmektedir. Belirtilen dersleri verdiğimiz eğitim kurumları ile öğrencilerin bölümleri Çizelge 2’den izlenebilir. Ancak, derslerimizdeki öğrencilerin iktisat kavramlarıyla tanıştıkları giriş kitaplarına ilişkin bilgimiz çok çok sınırlıdır.

Çizelge 1 Gözlem yapılan dersler

DERSLER	PROGRAM	DERSLER	PROGRAM
National Income Accounting	Lisans	Public Finance	Lisans
Araştırma Yöntemleri	Lisans Yüksek Lisans	Türkiye’nin Dış Ekonomik İlişkileri	Lisans
İktisadi Gelişme	Lisans	Dünya Ekonomisi	Lisans
Türkiye Ekonomisi	Lisans Yüksek Lisans	Planlama ve Ekonometri	Lisans

^(*) Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi.

Gözlem dönemimizin başlarında yer alan İngilizce dersler hem eğitim dili hem de programı (iktisat) açısından diğerlerinden farklılaşmaktadır. Genellikle bu programlarda uluslararası düzeyde tanınmış yazarların yaygınlıkla kullanılan, denenmiş ve gözden geçirilmiş kitapları kullanılmaktadır. (Baumol ve Blinder (1998), Dornbusch ve Fischer (1994) gibi).

Bu kapsamdaki öğrencilerin temel kavramları bu türden ders kitaplarından öğrenme olasılığı yüksektir. Bu grupta Türkçe ders kitaplarına başvurma düzeyinin düşük olduğu düşünülebilir. Bunun yanısıra, hem Türkçe hem de İngilizce iktisat programlarındaki öğrencilerin aynı temel kavramlarla daha yoğun olarak karşılaşmaları nedeniyle çıkabilecek aksaklıkları daha hızlı bir şekilde düzeltmeleri de söz konusu olabilir.

Çizelge 2 Gözlem yapılan eğitim programları

ÜNİVERSİTE	BÖLÜM	PROGRAM	EĞİTİM DİLİ	DÖNEM
Boğaziçi	İktisat	Lisans 3, 4	İngilizce	1991-1995
Doğu Akdeniz	İktisat	Lisans 3, 4 Yüksek Lisans	İngilizce	1995-1996
İstanbul SBF	Maliye	Lisans 3, 4 Yüksek Lisans	Türkçe	1996-2002
İstanbul SBF	Uluslararası İlişkiler	Lisans 3, 4 Yüksek Lisans	Türkçe	2001-2005
İstanbul SBF	Kamu Yönetimi	Lisans 3, 4	Türkçe	2001-2005

İktisat-dışı alanlardaki programlarda öğrenciler temel iktisadi kavramları 1. ve 2. sınıflarda kullanılan Türkçe ders (iktisada giriş, makroiktisat, mikro-iktisat) kitaplarından öğrenmekte, ileriki yıllarda gerektiğinde bilgilerini bu kitaplardan tazelemektedirler. İngilizce programlardaki öğrenciler ise kimi işe giriş sınavlarında kavramların Türkçe karşılıklarını öğrenmek için Türkçe yazılmış kitaplara başvurmaktadır.

Türkiye’de iktisat eğitimini değerlendirmeye yönelik girişimler iktisat programları üzerinde yoğunlaşmakta, iktisat-dışı alanlardaki iktisat eğitimi üzerinde daha az durulmaktadır. Gözlemlerimizin daha çok bu ikinci gruptaki derslere dayanması nedeniyle, Türkçe ders kitaplarında (iktisada giriş ve makroiktisat) yer alan aksaklıkların ortak iktisat kültürünün eksikliğinin nedenlerinden biri olduğunu düşünüyoruz.

II. YÖNTEM

Ortak iktisat dilinin temel kavramlarını hemen hemen her iktisada giriş ve makroiktisat kitabının başında yer alan şu tanımlarla sınırladık:

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)

Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH)

Milli Gelir (MG)

Büyüme oranı

GSYİH ve GSMH’nin ölçümünde kullanılan fiyat türlerini de şöyle belirledik;

carî fiyatlar, sabit fiyatlar, faktör fiyatları, üretici fiyatları,
piyasa-alıcı fiyatları.

Bu kavramlara ilişkin doğru tanımların kaynağı olarak Devlet İstatistik Enstitüsü’nün *Türkiye İstatistik Yıllığı* yayınlarının “Ulusal Hesaplar” başlıklı bölümlerinden ve çevrimiçi alanından (www.die.gov.tr) yararlandık. Bilindiği gibi bu tanımlar *Birleşmiş Milletler Ulusal Hesaplar Sistemi* tanımlarıyla ve dolayısıyla uluslararası istatistiklerde kullanılan kavramlarla uyumludur.

Elimizdeki Türkçe ders kitaplarında yer alan ilgili tanımlar ile doğru tanımları karşılaştırarak, çarpıcı aksaklıklardan örnekler sunmaya çalıştık. Taranan Türkçe ders kitaplarının bir listesi yazının sonunda sunulmaktadır. Bu arada, bu listenin kullanılmakta olan ilgili bütün ders kitaplarını kapsamadığı, saptadığımız aksaklıkların listedeki kitapların kiminde görüldüğü, kiminde ise hiç bulunmadığı da gözönünde tutulmalıdır.

III. BULGULAR

Bu bölümde, başlıca kavramların doğru tanımları ile ders kitaplarındaki kimi tanım örnekleri ele alınmaktadır.

Kavram: GAYRISAFİ YURTIÇİ HASILA (GSYİH)

Doğru Tanımlar:

Üretim Yönünden :

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla = Toplam üretim – Ara girdi üretimi

$GSYİH = \sum_i \text{Katma Değer}_i$ (i: sektörler)

Gelir Yönünden:

$GSYİH = \sum_j \text{Faktör Geliri}_j + \text{Aşınma} + \text{Net Dolaylı Vergiler}$
(j:emek, emek-dışı)

Harcamalar Yönünden:

$GSYİH = \text{Özel nihai tüketim harcamaları} + \text{Gayrisafi sabit sermaye oluşumu} + \text{Stok değişimleri} + \text{Devletin nihai tüketim harcamaları} + \text{İhracat} - \text{İthalat}$

Kavram: GAYRISAFİ MİLLİ HASILA (GSMH)

Doğru Tanım:

$GSMH = GSYİH + \text{Net Dış Alem Faktör Gelirleri}$

İncelediğimiz ders kitaplarında GSYİH ve GSMH tanımları kimi kez birarada, birbiri ile özdeş gibi alındığından iki kavramı bir arada ele alacağız.

SORUNLAR:

- 1) GSYİH'nın üretim yönüne, yaratılma sürecine genellikle değinilmemektedir.
- 2) Kimi kez GSYİH adı geçmemekte, GSYİH tanımları GSMH için yapılmaktadır.
- 3) GSYİH ve GSMH tanımları kimi kez Milli Gelir için yapılmaktadır.
- 4) Kimi kitaplarda GSYİH yerine GDP kullanılmakta, açıklama ya da Türkçe karşılık verilmemektedir. Bileşenlerin (C, I, G, X, M) Türkçe karşılıkları da genellikle eksiktir.
- 5) GSYİH'nin ölçüldüğü fiyat türlerinden neredeyse hiç bahsedilmemektedir.

ÖRNEKLER:

1) “ $GSYİH = C + I + G$; $GSMH = C + I + G + X - M$ ”

(Tunca: 16, 23)

2) “ $GSMH = C + I + G + \text{Yabancıların Harcamaları}$ ”

(Parasız: 15)

- 3) “Yurtiçi GSMH ülke içinde yaratılan gelirleri ve üretimi ölçer”
(Parasız: 15)

Kavram: NET DIŞ ALEM FAKTÖR GELİRLERİ

Doğru Tanım:

Net dış alem faktör gelirleri = Dış alemden gelen faktör gelirleri
– Dış aleme giden faktör gelirleri

SORUNLAR:

GSMH ile GSYİH ayrımı yapılmadığı durumlarda bu kavrama değinilmemekte, dolayısıyla tanımı bulunmamaktadır.

ÖRNEKLER:

- 1) “Net Faktör Gelirleri = Yerli üretim faktörlerinin yabancı ülkelerde elde ettikleri faktör gelirleri – Yabancı üretim faktörlerinin ülkede elde ettikleri faktör gelirleri”
(Ünsal: 79)

- 2) “Milli Hasıla ile Yurtiçi Milli Hasıla Arasındaki Fark = Yabancılardan Sağlanan Net Mülkiyet Geliri”
(Parasız: 10)

Kavram: MİLLİ GELİR

Doğru Tanım:

MİLLİ GELİR = GSMH – Aşınma – Net Dolaylı Vergiler
= SAFİ MİLLİ HASILA – Net Dolaylı Vergiler
= Faktör fiyatlarıyla SAFİ MİLLİ HASILA
Net Dolaylı vergiler = Dolaylı vergiler – Sübvansiyonlar

SORUNLAR:

- 1) Milli Gelir’in GSYİH ve/ya da GSMH anlamında kullanılması yaygındır.
2) Net Dolaylı Vergiler yerine Dolaylı Vergiler kullanılmaktadır.

ÖRNEKLER:

- 1) “MİLLİ GELİR = faktör fiyatlarıyla GDP”
(Ünsal: 79)
- 2) “Sermaye aşınımı tam olarak ölçülemediği için uygulamada SAFİ ULUSAL HASILA değerleri pek fazla kullanılmamaktadır.”
(Güran: 41)

Kavram: BÜYÜME ORANI

Doğru Tanım:

BÜYÜME ORANI (HIZI) = Sabit fiyatlarla GSYİH, GSMH ya da Milli

Gelir’de Yüzde Değişim

SORUNLAR:

- 1) Büyüme kuramlarına özellikle makroiktisat kitaplarında geniş yer ayrılmakta, “doğal büyüme oranı” tanımlanmaktadır. Ancak, yaygınlıkla kullanılan bir gösterge olan büyüme oranı genellikle tanımlanmamaktadır.
- 2) Büyüme oranının tanımlandığı durumlarda genellikle sabit fiyatlar ile cari fiyatlar ayrımı yapılmamaktadır.
- 3) Büyüme oranının tanımlandığı durumlarda sadece “kişi başına büyüme” tanımlanmaktadır.

ÖRNEKLER:

- 1) “Kalkınma ya da gelişme hızı (brüt) = toplam hasılanın bir yıl içinde kaydettiği artış oranı”
(Güran: 59)
- 2) “Reel ya da net kalkınma hızı = Brüt artış – yıllık nüfus artışı”
(Tunca: 29)
- 3) “Kişi başına düşen üretim hacminde (milli gelirden) bir yıl içinde meydana gelen artış”
(Köklü: 137)
- 4) “Üretim faktörlerinin fert başına reel milli geliri yükseltecek şekilde sürekli artışları”
(Unay: 248)
- 5) “Mal ve hizmet üretiminde artış”
(Tunca: 29)

IV. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Bu çalışmada özellikle iktisat-dışı programlardaki öğrencilere ilişkin gözlemlerimizden hareketle taradığımız Türkçe iktisat kitaplarının ilk bölümlerini değerlendirdik. Temel kavramlara ilişkin ciddi eksikler ve yanlışlar barındıran kitapların bulunduğunu yukarıdaki örneklerle göstermeye çalıştık. Bunların yanısıra göze çarpan ortak aksaklıklar da vardır.

Birincisi, incelediğimiz kitapların çoğunda ilgilendiğimiz bölümlerin kapsamı ve ifade biçimleri birbirine çok benzemektedir. Yazara özgü yazım örneği çok azdır. Örneğin, katma değer (GSYİH) için Buğday-un-ekmek örneği neredeyse bütün kitaplarda, bazılarında ise aynı sayılarla, yer almaktadır.

İkincisi, yeni basımları yapılan kitaplarda ilgilendiğimiz bölümlere ilişkin güncelleme, ekleme ya da düzeltme yok denecek kadar azdır. Dahası, genelde DİE’nin verileri 1995 Avrupa Hesap Sistemi’ne uyumlaştırma çalışmaları, özelde ise ölçüm fiyatları olarak temel fiyatları kullanmaya başlaması gibi yeni gelişmeler de kapsamamaktadır.

Üçüncüsü, ele aldığımız kavramlar tam tanımlanmadıkları halde, çoğunlukla gösterge olarak aksaklıklarına görece olarak fazla yer ayrılmakta, bu göstergelerin gereksizliği izlenimi daha baştan yaratılmaktadır.

Dördüncüsü, kitapların büyük çoğunluğunda bu kavramların günlük hayattaki göstergeler ile bağı kurulmamakta, ilgili verilerin nasıl derlendiği yer almamaktadır. Başvurulabilecek veri kaynakları da pek belirtilmemektedir. Dolayısıyla, Türkiye verileriyle örnekler yok denecek kadar azdır. Veri sunan kimi kitapta ise farklı tablolarda aynı yıl için farklı GSYİH değeri görülebilmektedir.

İktisadın temel kavramlarının ilk başta doğru öğretilmesine yönelik önerilerimize gelince, açıktır ki öncelikle, ilgili kitapların GSYİH vb bölümlerinde doğru tanımlar yer almalı, eksikler tamamlanmalıdır. İlgili göstergelerin, kapsamlarındaki (kayıt-dışı, ev içi faaliyetler gibi) aksaklıklarına karşın, ulusal ve uluslararası iktisadi faaliyetlerin yaygınlıkla kullanılan güncel göstergeleri olduğu belirtilmelidir. Bu bağlamda ilgili veri kaynaklarının tanıtılması, güncel örnekler verilmesi, böylelikle

öğrencilerin örneğin gazetelerdeki ekonomi haberlerini de, daha sonraki iktisat ağırlıklı derslerini de doğru donanımla izlemesi sağlanmalıdır.

Türkçe iktisada giriş ve makroiktisat kitaplarının ilk bölümlerinde çarpıcı aksaklıkların bulunması, bu ders kitaplarının izleyen bölümlerinin de incelenmesi gereğini doğurmaktadır. Kuşkusuz, temel iktisat bilgisini tamamlayan diğer ders kitapları da (mikroiktisat, uluslararası iktisat) benzer yaklaşımla değerlendirmeye alınmalıdır. Bunun yanısıra, ders kitaplarının ilgili alandaki/kuramdaki güncel gelişmeleri kapsayarak yenilenme düzeyleri de sorgulanmalıdır.

Üniversitelerimizde uzun bir süredir yaygın olan bir uygulama dersin öğretim üyesi ile ders kitabının yazarının aynı kişi olmasıdır. Oysa ayrışmanın sorgulamayı beraberinde getirerek, aksaklıkların daha hızla düzelmesini sağlayacağı kanısındayız.

Son olarak, temel iktisat bilgilenmesinde ders kitabından kaynaklanan sorunların giderilmesi için Türkçe ders kitaplarının yayımlanmadan önce bir ön denetim/hakemlik sürecinden geçmesi zorunlu olmalıdır. Yayınevlerinin üstlenmediği bu çok önemli ara aşamayı kurumsal düzeyde Türkiye Ekonomi Kurumu'nun hayata geçirecek girişimlerde bulunmasını öneriyoruz.

İNCELENEN DERS KİTAPLARI

Akalin, U.S. (2003) *Makroekonomik Modeller ve İktisat Politikaları*. İstanbul: Sel.

Alkin, E. (1992) *İktisat*. İstanbul: Filiz.

Eren, E. (2001) *Makro İktisat*. İstanbul: Avcıol Basımevi.

Ertek, T. (2004) *Makroekonomiye Giriş - Basından Örneklerle*. İstanbul: Beta.

Ertürk, E. (1999) *Makro İktisat – Küresel Ekonomide Makroekonomik Analize Giriş*. İstanbul: Alfa.

Güran, S. (1989) *Makroekonomik Analize Giriş - Ulusal Gelir-Faktör Kullanımı*. İstanbul: Der.

İşgüden, T. (1985) *Makro İktisat*. İstanbul: Bilim Teknik.

Köklü, A. (1976) *Makroiktisat*. Ankara: Sevinç.

Parasız, M.İ. (1991) *Makro Ekonomi, Teori ve Politika*. Bursa: Ezgi .

Paya, M.M. (2001) *Makro İktisat*. İstanbul: Filiz.

Tunca, Z. (1997) *Makro İktisat*. İstanbul: Filiz.

Unay, C. (1984) *Makro Ekonomi*. Bursa: Akademi Kitabevi.

Ünsal, E. M. (2004) *Makro İktisada Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Üstünel, B. (1983) *Ekonominin Temelleri*. İstanbul: Mısırlı.

* * * *

Baumol, W. J. and Blinder, A. S. (1998) *Economics, Principles and Policy*. 7th ed. New York: The Dryden Press.

Dornbusch, R. and Fischer, S. (1994) *Macroeconomics*. 6th ed., intl. ed., New York: McGraw-Hill.